

Dalawampu 't siyam na libo

7/1/2016 – 2/4/2019

Dalawampu 't siyam na libo

7/1/2016 - 2/4/2019

Dalawampu't siyam na libo

Karapatang-ari © 2020 ng mga may-akda at tagapaglathala.
Reserbado ang lahat ng karapatan.

Lathala ng Gantala Press, Inc. at RESBAK
Cubao, Quezon City

Panimula

RESBAK

Pebrero 4, 2017 -- inilunsad ang RESBAK (Respond and Break the Silence Against the Killings) sa komunidad ng San Roque, Quezon City. Sa tulong ng Sining Kadamay (SIKAD), nagsama-sama ang mga artista ng bayan, taga-midya, at kultural na manggagawa upang kundenahin ang giyera kontra-droga ng rehimeng Duterte sa pamamagitan ng sining. May nagpinta ng mga mural sa ginibang mga pader, nagturo ng musika sa kabataan, nagpalabas ng pelikula, tumugtog sa konsiyerto pagsapit ng gabi, at gumawa ng zine. Ayon sa isa sa mga tagapamahala ng komunidad, noon lamang niya nakitang lumabas ang mga tao at nakisalamuha sa kabila ng takot. Isa ang San Roque sa mga hotspot ng Oplan Tokhang. Noong panahong iyon, ilang buwan pa lamang ang nakalilipas mula nang ilunsad ang giyera kontra-droga ngunit libo na ang pinatay.

Dahil nagbabago ang datos patungkol sa extrajudicial killings (EJK) mula sa pamahalaan, minabuti ng RESBAK na idokumento ang bilang mula sa international human rights groups na nagmamanman sa mga pangyayari sa bansa. Makikita ang mga bilang na ito sa lahat ng limang pabalat ng RESBAK zines mula 2017 hanggang 2018. Ang RESBAK zines ay lipon ng mga tula, sanaysay, dula, litrato, drowing, komiks na nakalap mula sa mga tumugon sa panawagan ng RESBAK para sa mga gawang-sining na tumutuligsa sa EJK. Ang unang bilang ng mga tinokhang noong ika-22 ng Enero, 2017 ay 7,025. Ang huling bilang noong ika-4 ng Pebrero, 2019 ay 29,000.

Ngayong 2020, minabuti ng RESBAK na markahan ang ikatlong taon ng pag-iral ng grupo nang kasama ang mga asawa, ina, at anak ng mga biktima ng EJK at iba pang kolektiba -- ang feministang publisher na Gantala Press, ang small press expo na Better Living Through Xeroxography (BLTX), at ang research group na Sandata. Mula sa munting pagtatagpong ito ay nasulat ang mga kwentong madalas ay nakatago sa likod ng mga numero. Mga kwentong mula mismo sa mga naulila ng Tokhang. Sa mga pira-pirasong alaalang ito, makikita kung paanong nagpapatuloy sa pagsupil ang sistemang marahas at, sa kabila nito, na nagpupunyagi ang mga indibidwal at kolektibang maghanap at lumikha ng mga espasyo upang maangking muli ang mga karapatang pantaong sistematikong ipinagdadamot sa kanila, sa atin.

Introduksiyon

Gantala Press

Ang zine na ito ay bunga ng isang sesyon sa pagsulat ng RESBAK, Gantala Press, at BLTX noong Pebrero 2020 sa ilang kababaihan ng San Roque, Marikina at Addition Hills, Mandaluyong, na inulila ng Tokhang. May malalim na guwang sa loob ng tao at sa araw-araw na buhay na marahas na nalilikha ang Tokhang, kaya't maaaring sabihing ang mga inulila nito ay biktima rin – o lalong nabibiktima ng sistemang malupit sa maralita.

May ilang salaysay sa zine na ito ang hindi naisatitik dito. Mahaba ang proseso ng pagdadalamhati at bawat tao ay may subhetibong danas nito. Maaaring ang mga inulila ay nasa iba't ibang antas ng kahandaan sa pagbabalik-tanaw sa mga araw na kapiling pa nila ang kanilang mahal, sa araw ng pagkawala ng mga ito at sa mga sumunod na pangyayari, kaya may nagkuwento nang pasalita ngunit hindi gaanong nakapagsulat.*

Marami sa mga babaing nakasama namin ay mga balo na napilitang magsolo sa pagtataguyod sa mga anak sa pamamagitan ng pagtatrabaho bilang yaya, kasambahay, labandera, tintera, at tagabili at tagabenta ng kalakal. Lahat ay may panghihinayang: hindi binigyan ng pagkakataong magbago ang kanilang mga asawa, anak, pamangkin. Isinalaysay nila na ang kanilang mahal sa buhay ay naging mabuti; naligaw man ng landas ang iba ay nagbago rin. Nakaranas man sila ng pang-aabuso mula sa kanilang asawa, ayaw nilang mawalan ng ama ang kanilang mga anak. Panawagan nila na ikulong na

lang sana o irehab ang mga gumagamit o nagbebenta ng droga.

Ang mga kuwento ay paimbabaw lamang ng mas malalim na problema ng kahirapan, pasismo, at sistemikong panunupil sa masang Pilipino. Ayon nga kay Nanay Jemy, nagdodroga ang kaniyang asawa dahil 24 oras ang pamamasada nito bilang traysikel drayber.

Hindi na mapupunan ang guwang sa sarili, at sa buhay ng mga inulila ng Tokhang sapagkat hindi na makakabalik mula sa hukay ang kanilang yumao. Ngunit sa puwang na linikha ng kanilang pagsasalaysay, mananatiling buhay ang kanilang asawa, anak, pamangkin – ispesipikong mga mukha na kawangis ng iba pang nakakubli sa pigurang 29,000.

**Bahagyang inedit ang mga sulatin para sa kalinawan.*

Ako po ay tubong Marikina. Ang salaysay ko ay tungkol sa aking pamangkin. Taong 2016 ko pa sinabi sa kanya na magbago na at maghanap ng trabaho sa construction. Ako na ang naghanap ng kanyang papasukan upang matuto [siya].

Masipag at masunurin ang aking pamangkin. Tumatanggap din siya ng kanyang pagkakamali kapag siya ay napagsasabihan, lalo na noong mayroon pa siyang mga iligal na diskarte na nagdala sa kanya sa kapahamakan.

Masakit para sa amin ang nangyari sa kanya. Nabigla kami dahil sa kabila ng kanyang pagbabagong-buhay, naging biktima pa rin siya ng EJK.

Isa sa mga hindi ko makakalimutan sa kanya ay iyong pagkalampag niya sa dingding o sa kanyang baso tuwing dumadaan siya sa harap ng bahay.

Nobyembre 28, 2016, bandang 8:30 ng gabi, nakarinig kami ng sunod-sunod na putok. “May binaril!” sigaw ng mga kapit-bahay. Iyon na pala ang pamangkin kong kanina pa hinahanap ng tatay niya. Nagmakaawa raw ang pamangkin ko ayon sa ilang saksi: “Sir, 'wag po! Marami po akong anak!”

Labindalawang tama ng baril ang tinamo niya.

Hiling kong magbago na ang takbo ng gobyerno sa ngayon. Itigil na ang pagpatay at bigyan na lang sila ng panibagong buhay, ikulong, o i-rehab.

Nanay Jemy

High School ako sa Roosevelt College Lamuan nang makilala ko ang aking asawa. Tricycle driver siya. Kaklase ko ang isa niyang kapatid at isa niyang pinsan.

Masaya ako kapag kasama ko siya. Marami kaming pangarap. Masaya ang naging pagsasama namin. Nagkaroon kami ng limang anak. Hindi siya nagkulang sa pagmamahal sa kanila.

Ngunit dahil sa droga at barkada, nalihis siya ng landas. Ikinagalit ito ng mga magulang at mga kapatid ko. Panandalian kaming naghiwalay. Gayon man, patuloy pa rin ang sustento niya sa aming mga anak.

Lubhang nagulo ang aming pamumuhay noong maupo si Presidente Duterte.

May nagsumbong na gumagamit ng droga ang aking asawa. Ang totoo, ginagawa niya lang iyon dahil 24 oras siyang namamasada.

Binaril siya sa bahay ng mga biyenang ko. Nasaksihan iyon ng hipag at pamangkin ko, maging ng mga manininda.

Ngayong wala na ang asawa ko, ako na lang ang bumubuhay sa lima naming anak.

Nanay Ana

Nagtatrabaho ako sa isang canteen bilang service crew. Sa tinitirahan ko nakilala ang aking asawa.

Buhat nang nagkakilala kami, inihahatid at sinusundo niya ako sa trabaho. Na-develop ako sa kaniya at naging magkasintahan kami. Nagkaroon kami ng tatlong anak, dalawang lalaki at isang babae.

Ang saya-saya naming pamilya. Kung saan-saan kami pumupunta, namamasyal, kumakain sa labas.

Ngunit gumuho ang lahat noong namatay ang asawa ko. Siya lang ang palagi kong naaasahan lalo na sa pagtataguyod ng aming mga anak.

Sa ngayon paunti-unti kong sinisikap na kayahin ang lahat.

Nanay Bubbles

Ipinakilala sa akin ng mga kaibigan ang aking mister. Mas bata siya nang tatlong taon sa akin. Nagpakasal at nagsama kami sa sariling sikap. Nagkaroon ng apat na anak, dalawang lalaki at dalawang babae.

Masipag naman siya sa kaniyang trabaho. Bago kami matulog, nakasanayan na naming magpalitan ng opinyon at magkuwentuhan tungkol sa mga nangyari sa buong maghapon. Pangarap niya ang maging magaling na mason. Simula sa pagiging helper/laborer, unti-unti siyang natuto.

Isang araw, nagising ako nang may umuusok sa may bandang ulunan ko. Doon ko nakita na may dalawang kasama ang mister ko. Pot session pala. Galit na galit ako sa nakita ko dahil alam kong masama iyon hindi lang sa katawan kundi pati na rin sa isip ng tao. Hanggang sa tuluyang malulong at mabansagang “adik” ang aking mister.

Lahat ng pananakit ay inabot ko: suntok, sipa, hampas, pagmumura. Halos nawala na ang respeto ko sa kaniya.

Dumating ang Tokhang at hindi ko akalaing isa siya sa mga mabibiktima. Binaril siya sa batok na tumagos sa noo ng mga lalaking nakamotor at naka-face mask noong Pebrero 9.

Hindi man naging maganda sa huli ang pagsasama namin, isang bagay ang hinahanap ko at nami-miss ko: ang may matawag na “Papa” ang mga anak ko.

Sa ngayon, nagtatrabaho ako bilang babysitter sa isang tatlong-taong-gulang na batang lalaki para matustusan ang araw-araw naming pangangailangan.

Nanay Leth

Maalalahanin ang anak ko sa akin, sa tatay at sa mga kapatid niya. Kapag may trabaho siya, inaabot niya agad ang pera niya sa akin. Nagbibigay din siya sa mga kapatid niya. Naipagawa niya ang bahay namin.

Ang sabi niya, titigil na siya kapag tapos nang gawin ang bahay. Hindi na niya natupad ang pangako dahil binaril siya.

Isa na akong ganap na biyuda at may tatlong anak, edad 12, 9, at 7. Kasambahay ako sa Quezon City.

Nagkakilala kami ni Jer noong 2004. Third year high school ako. Bata pa lang si Jer, mulat na siya sa pagtatrabaho. Nahulog ang loob ko at napamahal ako sa kaniya dahil sa kabaitan niya. Nagsama kami noong ako ay 16 taong gulang habang 20 taong gulang naman siya.

Ang masaya naming pamilya ay unti-unting nabalot ng lungkot noong napasama siya sa mga barkadang gumagamit ng droga. Hanggang sa naging magulo na ang lahat. Nag-away kami at nagkahiwalay.

Nagbago naman siya paglipas ng panahon. Ngunit sa di-inaasahang pangyayari, napagkamalan siyang nagbebenta ulit ng droga.

Setyembre 6, 2016 noong binaril si Jer ng mga pulis. Mula noon, mag-isa ko nang hinarap ang panibagong buhay – namasukan ng kahit anong trabaho matustusan lang ang pangangailangan naming mga anak mula sa paglalabada, pagtitinda, hanggang sa pangangalakal.

Patuloy akong nananalangin sa Panginoon na gabayan kami sa araw-araw.

Mabait naman siya noong una kong nakilala ang kaming “Korimaw” – naglalaba, nagluluto, at higit sa lahat ay nagpipinta. Maayos naman ang buhay namin hanggang sa ikatlong anak. Noong ipanganak ang ikaapat, nagsimula na ang kalbaryo.

Nagsimula siyang mabarkada at magbisyo. Madalas na kaming nag-aaway dahil wala na siyang trabaho, palaging umiinom, at palaging nagseselos. Dumating sa puntong wala na kaming makain samantalang mayroon pa rin siyang pangbisyo.

Gumawa ako ng paraan. Madaling-araw pa lang ay gising na ako para magtinda ng pandesal, puto, at iba pa para may maipakain ako sa aming mga anak.

Dahil palagi siyang lasing, palagi kaming nagkakaroon ng kaaway. Palipat-lipat kami ng bahay. Palagi siyang nagwawala. Isang araw, sabi ko sa mga anak ko, lumabas na lang kami para hindi na humaba ang gulo.

Habang naglalakad kami, patuloy pa ring nag-aaway ang asawa’t anak ko. Binantaan ng asawa ko na sasaksakin niya raw ang anak namin. Nakakita kami ng pulis at nagsumbong. “Huwag kang magwawala dito, hindi mo ito teritoryo. Umalis ka na,” sabi ng pulis sa kaniya.

Bandang 7:30 ng gabi, nagsabi ang asawa ko na siya na lang ang aalis. Kinuha niya ang pera ng anak namin. Patuloy kami ng mga anak ko sa pagkain ng hapunan nang makarinig kami ng putok.

Nakahandusay na sa labas ang Papa nila. Nasa mga palad pa rin niya ang kinuhang pera.

Sana ikinulong na lang siya. Gumagamit lang naman siya ngunit hindi nagbebenta ng droga.

Napakahirap mawalan ng taong mahal sa buhay. Walang katumbas ang sakit na babawiin ng walang kaluluwa ang buhay ng taong mahal mo lalo na't alam mong biktima lang din naman sila ng mga taong makapangyarihan o ng mga nakaupo sa gobyerno na dahilan kung bakit naghihirap ang mamamayan.

Hindi talaga patas ang batas. Para lang ito sa makapangyarihan at sa mapepera. Ipinagpapasa-Diyos ko na lang ang hustisya sa pamamagitan ng panalangin.

Patuloy ang buhay ko bilang isang ina. Kahit mahirap, kailangang lumaban para sa aking limang anak.

ANO ANG TOKHANG?

Ito ay ang pinagsamang salitang *Toktok* (katok) at *Hangyo* (pakiusap).

Ito ang isang pamamaraan ng anti-drug campaign ng Philippine National Police kung saan nagbabahay-bahay ang mga pulis para magbigay babala sa maaaring drug users at pushers. Dahil sa Oplan Tokhang, 29,000 nang mamamayang Pilipino ang pinatay mula ika-1 ng Hulyo 2016 hanggang ika-1 ng Marso 2019.

ANO ANG PWEDENG GAWIN KAPAG NA-TOKHANG?

ALAMIN ANG IYONG KARAPATAN!

**KAPAG ANG BAHAY O OPISINA MO
AY HINALUGHOG O NA-SEARCH:**

Ang bahay o opisina mo ay hindi pwedeng ma-raid o mahalughog kung walang search warrant.

TOTOO ANG SEARCH WARRANT KUNG:

1. Ito ay pinag-utos ng isang judge;
2. Isang kasalanan lamang ang nakalista rito;
3. Partikular na nakasaad ang eksaktong lokasyon o address ng lugar na dapat i-search at malinaw na nakalista ang mga bagay na dapat makuha o masamsam;
4. Ito ay ginamit sa loob ng sampung araw matapos mapirmahan ng judge.

Kung hindi valid ang warrant, ang search at seizure operation at ilegal at labag sa batas. Anumang ebidensiya ang makuha sa isang ilegal na search ay hindi pwedeng gamitin sa anumang kaso o paglilitis.

Kung walang search warrant, huwag boluntaryong sumailalim sa isang search. Agad na tumutol.

HABANG MAY SEARCH OPERATION:

Kumonsulta agad-agad sa iyong abogado (sa pamamagitan ng telepono o text) at ipaalam sa kanya na may search na magaganap na sa iyong bahay o opisina.

Kung valid ang warrant, saka lamang payagan ang search operation. Pagkapasok sa iyong bahay o opisina ng search party, hingin mo ang kanilang mga pangalan, rank, at opisina at yunit na kanilang kinabibilangan. Kunin din ang pangalan at rank ng kanilang commanding officer.

Habang may search operation, subaybayan ang search team sa lahat ng pagkakataon. Ito ay upang makaiwas sa posibilidad na magtanim ang search party ng anumang armas, dokumento, o ibang bagay sa inyong bahay o opisina.

TANDAAN: Ang search party ay pwede lang magsagawa ng search operation sa harap ng legal na occupant o miyembro ng pamilya na nakatira o may-ari ng bahay o opisina. Kung wala ang mga ito habang may search operation, ang search ay dapat maganap sa harap ng dalawang witness na may sapat na edad at kamulatan at nakatira sa lokalidad. Ibig sabihin, walang anumang kuwarto, cabinet, sulok, o bahagi ng bahay o opisina ang pwedeng ma-search kung wala ang dalawang witness na ito.

Kung may nakuha o nasamsam sa iyong bahay o opisina, ang police officer na kukuha ng mga ito ay dapat bigyan ka ng detalyadong resibo. Bago mo pirmahan at tanggapin ang resibo:

1. Basahin at surin ito nang mabuti upang masiguro na tumpak ang pagka lista, pagsalarawan at bilang ng mga ito;

2. Kung may espasyong blangko sa resibo na maaaring gamitin ng mga tiwaling pulis para dagdagan ng mga bagay na hindi naman nakuha isa iyong ba#hay o opisina, sabihan ang police officer na sulatan ng linya ang espasyong blanko.
3. Pilitin na mabigyan ka ng kopya ng resibo kapag pumayag ang search team, siguraduhing eksakto at tumpak ang kopya na ibinigay ng tulad sa orihinal na resibo
4. Kung mayrong bagay sa resibo na tila “incriminating”, sabihan ang search party na mayroon kang karapatan na sumangguni sa iyong abogado at karapatang hindi magbigay ng pahayag, at hindi pirmahan ang resibo hangga’t hindi mo nakakausap ang iyong abogado.

Maaaring humiling ang search party na pumirma ka sa isang katibayan na naging maayos ang search operation. Kung taliwas ang nangyari, huwag pumirma. Ipahayag ang iyong pagtutol. Gayunman, basahing mabuti ang kasulatan at sabihan ang police officer na nais mong kumonsulta muna sa iyong abogado.

**Inilathala ng Free Legal Assistance Group (FLAG)*

**Isinalin sa Filipino ng Philippine Center for Investigative Journalism (PCIJ)*

Ang **GANTALA PRESS** ay feministang kolektibang pampanitikan na kumikilala sa sistematikong diskriminasyon, pang-aapi, at pagsasamantala sa kababaihan. Sa pamamagitan ng kolektibong pagkilos, kami ay nakikipagtulungan sa hanay ng kababaihang magsasaka, manggagawa, at propesyunal upang itala at isiwalat ang mga kundisyong ito. gantalapress.org

Ang **RESBAK** (Respond and Break the Silence Against the Killings) ay alyansa ng mga artista ng bayan, midya, at manggagawang kultural na naglalayong isulong ang kamulatan hinggil sa mga pamamaslang na dulot ng Oplan Tokhang ng Administrasyong Duterte. Sa pamamagitan ng iba't ibang sining at plataporma, nais naming bigyan ng boses ang sektor ng mga mahirap at walang makilingan, na siyang naging pangunahing mga biktima ng Estado sa madugong kampanyang kontra-droga nito. [@artistsresbak](https://www.facebook.com/artistsresbak)

HOTLINES

RISE UP PHILIPPINES

Mobile: 09475891311 / 09568742385

Email: rise.up.phils@gmail.com

KARAPATAN

Mobile: 09996519238 / 09153463081

Email: karapatan@karapatan.org

FREE LEGAL ASSISTANCE GROUP (FLAG)

Landline: (02) 920-5132

Email: ag@ag.com.ph

Address: Room 116, Alumni Center Annex, Magsaysay Avenue,
University of the Philippines, Diliman, Quezon City

CENTER FOR INTERNATIONAL LAW (CENTERLAW), PHILIPPINES

Landline: (02) 750-3847 to 48 / (02) 887-3893

Website: www.centerlaw.org

Address: 904 Antel Corporate Center, 121 Valero Street, Salcedo Village, Makati City

COMMISSION ON HUMAN RIGHTS OF THE PHILIPPINES

Mobile: 09188RIGHTS (09188744487)

Landline: (02) 928-5655 / (02) 9266188

Address: CHR Building, Commonwealth Avenue, Diliman, Quezon City